

Коваленко Є.В.

аспірант, викладач кафедри
міжнародного права ННІМВ НАУ
м. Київ, Україна

Науковий керівник: к.ю.н., доцент
кафедри міжнародного права

Важна К.А.

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ Й ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ

Коваленко Є.В. Проблеми охорони й захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті

Анотація. *Визначено особливості захисту авторського права у мережі Інтернет. Розкрито актуальні проблеми охорони й захисту прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет в умовах сучасного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Вказано на зв'язок даних проблем із глобальними проблемами міжнародного права. Наведено основні способи порушення авторських прав у мережі Інтернет. Означені можливі шляхи вирішення таких проблем.*

Ключові слова: інтелектуальна власність, Інтернет, плагіат, авторські права, Всесвітня організація інтелектуальної власності.

Yevhenii Kovalenko. Problems and protection of intellectual property rights on the Internet

Summary. *Features of copyright protection on the Internet. Actual problems of protection and enforcement of intellectual property on the Internet in the modern development of information and communication technologies. Connection of these problems with the global problems of international law. Main methods of copyright infringement on the Internet. Possible solutions to these problems.*

Key words: intellectual property, the Internet, plagiarism, copyright, World Intellectual Property Organization.

Актуальність теми. У наш час, коли комп'ютерні і мережеві технології з кожним днем переходять на новий технологічний рівень розвитку, Інтернет та інформація, що в ньому міститься, стали невід'ємною частиною життя сучасного суспільства.

На сьогодні існує чимало проблем, пов'язаних з порушенням прав на використання об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті. Однією з причин вказаного є полегшення доступу до цих об'єктів через поширення комп'ютерних комунікацій, що могло б бути виключно позитивним явищем, адже надало нові можливості для розвитку і доступу до освіти, духовного, культурного та

інтелектуального розвитку. Проте, користувачі мережі далеко не завжди обмежуються даними цілями, і дедалі частішають випадки зловживання комп'ютерними комунікаціями і порушення прав третіх осіб в Інтернеті.

Необхідно зауважити, що Інтернет є загальнодоступним інформаційним простором глобального характеру, котрий не має єдиного централізованого керування, єдиного власника та відокремленого майна, і саме цим ставить під загрозу авторські та суміжні права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті наведені і проаналізовані статті відомих науковців і фахівців у сфері інтелектуальної власності та міжнародного права, зокрема М. Денисюка, М. Мельникова, С. Галінської, В. Антипенка.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У статті досліджено проблеми сфери охорони і захисту інтелектуальної власності, обумовлені сучасним рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою статті є аналіз основних актуальних проблем у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті.

Завдання статті: окреслення шляхів вирішення найбільш актуальних проблем у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті.

Викладення основного матеріалу.

Центральне місце у міжнародно-правовому регулюванні охорони авторського та суміжних прав посідає Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, що була прийнята 9 вересня 1886 р. Пізніше важливою міжнародно-правовою основою захисту авторських та суміжних прав стала Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року. До інших важливих міжнародних нормативно-правових документів у сфері захисту авторського і суміжних прав відносять: Всесвітню (Женевську) конвенцію про авторське право 1952 р., Угода про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав 1993 р., Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція) 1961 р., Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм 1971 р. та ін.

Важливе значення для захисту авторських прав в Інтернеті на міжнародному рівні було закладено в 1996 році на дипломатичній конвенції Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ). Саме тоді був прийнятий Договір ВОІВ про виконання і фонограми з метою забезпечення відповідних прав і можливостей власників щодо використання ефективно охорони при розповсюдженні їх творів через Інтернет шляхом електронної торгівлі. Проте, для ефективно реалізації Інтернет-договорів необхідні відповідні заходи на національному рівні кожної з держав [3, с. 10].

Законодавче регулювання даної сфери та судовий захист прав порушених за допомогою використання Інтернету, ускладнюється їх анонімністю та технічною

складністю, що і створює можливості для уникнення відповідальності за порушення авторського права.

Дослідник особливостей захисту авторського права у мережі Інтернет Т.В. Рудник виділяє наступні правові проблеми захисту авторського права, викликані розвитком інформаційних технологій [4, с. 73]:

1. Відсутність нормативно-правових актів, які б регулювали дану сферу відносин; правова невизначеність багатьох ключових понять або недостатнє їх відпрацювання. Наприклад, відсутнє законодавче визначення поняття глобальної мережі Інтернет тощо.

2. Транскордонний характер використання об'єктів авторського права через мережу Інтернет. Відкриття доступу до об'єкта права інтелектуальної власності в Інтернеті дає можливість використовувати його фактично в усьому світі, тому виникають випадки, коли об'єкти авторського права використовуються користувачем мережі Інтернет на території, де відповідні норми права не діють.

3. Після розміщення об'єкта в Інтернеті виникає проблема щодо можливості простеження ким і як буде використовуватися даний об'єкт авторського чи суміжних прав. Це пов'язано перш за все з тим, що доступ до відповідного об'єкта виняткових прав відкривається одночасно для гранично широкого кола осіб, що досягає мільйони користувачів Інтернету.

4. Велика кількість (з тенденцією до збільшення) порушень авторського права, оскільки дієві механізми захисту авторського права відсутні.

На думку науковця М. Мельникова, законодавець повинен підвищити рівень покарань за порушення у вказаній сфері залежно від рівня суспільної небезпеки. Уряд активними діями повинен довести суспільству, що він не потурає порушенням авторських прав у сфері інформаційних технологій і за їх допомогою. Також широкого поширення набули факти незаконного розповсюдження творів у мережі Інтернет, їх публічне сповіщення у громадських місцях, закладах торгівлі, харчування тощо [4, с. 73].

На підтвердження вищесказаного, розглянемо для прикладу законодавство України про інтелектуальну власність, яке не містить ані визначення поняття веб-сайту, ані власне віднесення веб-сайту до категорії об'єктів інтелектуальної власності. Проте, таке визначення можна знайти у Наказі Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 25.11.2002 N 327/225 «Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади», який визначає, що «веб-сайтом» є сукупність програмних та апаратних засобів з унікальною адресою у мережі Інтернет разом з інформаційними ресурсами, що перебувають у розпорядженні певного суб'єкта і забезпечують доступ юридичних та фізичних осіб до цих інформаційних ресурсів та інші інформаційні послуги через мережу Інтернет. У свою чергу згідно цього ж Наказу веб-портал – це веб-сайт, організований як системне багаторівневе

об'єднання різних ресурсів та сервісів для забезпечення максимальної можливості доступу до інформації та послуг.

Незаконне копіювання як одна з проблем захисту авторського права завдає значної шкоди авторам книг, фільмів, авторам та виконавцям музичних творів, оскільки перешкоджає їм отримувати доходи за їхню діяльність та утримує їх від подальшого інвестування в творчу діяльність, що може навіть підірвати розвиток тієї чи іншої сфери творчої діяльності [6, с. 236].

Особливої уваги заслуговує також таке порушення авторського права, як плагіат. Однією з найважливіших передумов поширення плагіату на сьогодні є розвиток Інтернету, що спричиняє неконтрольований рух інформації, обсяги якої постійно збільшуються.

Плагіатом вважається опублікування повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Плагіат вирізняється саме присвоєнням чужого авторства. При піратстві, наприклад, може відбуватися розповсюдження чужих творів без дозволу автора, але ім'я справжнього автора не приховується. Тобто у даному випадку немайнові права автора зберігаються, чого не можна сказати про плагіат, де порушуються, як майнові, так і особисті немайнові права автора. Цікаво зауважити, що плагіатом не вважається використання змісту, суті, ідеї, теорії, концепції чужих творів шляхом цитування (обов'язкове посилання на автора).

Крім того, одним із способів плагіату є несанкціонований переклад і подання перекладеного тексту як свого власного без посилання на першоджерело [2, с. 18].

Ще одним цікавим та суперечливим питанням є існування і функціонування електронних бібліотек, та їх вплив на авторське право. Електронною бібліотекою вважається онлайн ресурс, де розміщуються літературні твори, які можуть бути переглянуті усіма користувачами Інтернету.

Незважаючи на численні переваги електронних бібліотек (економія часу для користувачів, можливість маловідомих авторів стати відомими серед читачів, економія коштів на утримання бібліотеки), є і недоліки, до яких можна віднести можливі наслідки для авторів. Їхні книжки не купують, а знаходять в Інтернеті, їх авторське право легко порушити, адже неможливо відслідкувати, чи дійсно читач зберігає книжку на власному комп'ютері лише для навчальних та особистих цілей. Видавництва, так само як і автори можуть втратити прибуток від продажу примірників творів.

На наш погляд, електронні бібліотеки мають право на своє існування. Але вони повинні бути спеціалізованими та науковими. Функціонування таких бібліотек необхідно законодавчо врегулювати, насамперед, щодо збереження авторських прав, як майнових, так і немайнових. Можливим варіантом також може бути платна реєстрація в електронних бібліотеках, або ж плата за завантаження книги, тоді автору можна було б надавати частину коштів у вигляді винагороди. Або ж задля здійснення авторами своїх прав в електронних

бібліотеках могла б бути запроваджена розгалужена система доступу користувачів до творів. Вид доступу визначався б за рішенням автора [1, с. 20].

Якщо розглядати власне веб-сайти як об'єкти права інтелектуальної власності, то вищевказані правові прогалини можуть використовуватися задля влаштування масових порушень в Інтернеті, наприклад, кібератаки на захищені сервери з метою вилучення конфіденційної інформації, що може призвести до загрози національній безпеці держав тощо. Часто при такого виду порушеннях економічні мотиви переплітаються з політичними і інколи дуже важко прослідкувати що ж є першопричиною конфлікту. В даному контексті важливо звернути увагу й на те, що інформаційні технології стають небезпечним знаряддям і в руках терористичних та інших злочинних угруповань, і наслідки від таких кібератак можуть призводити до справжніх соціальних колапсів.

На думку українського вченого В.Ф. Антипенко, дану проблему необхідно розглядати у комплексі соціально-політичних, економічних та культурних проблем держав третього світу. Як зазначає у своїй монографії В.Ф. Антипенко: «предметом глобального терористичного конфлікту, тобто тим, з приводу чого відбувається протистояння, є ресурси та контроль над ними, території, доступ до технологій, благ цивілізації» [5, с. 230]. І саме використання інформаційних технологій як знаряддя боротьби у глобальному терористичному конфлікті є ще однією актуальною проблемою у наш час.

Необхідним у даній ситуації, на нашу думку, є активний пошук шляхів вирішення проблем у сфері охорони й захисту інтелектуальної власності в Інтернеті на міждержавному рівні, причому з залученням якнайширшого кола держав. Важливо впроваджувати додаткові механізми, спрямовані на вдосконалення правового регулювання охорони й захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті у менш розвинених державах, у т.ч. державах «третього світу». Необхідно також підвищувати технічний рівень захисту веб-сайтів від несанкціонованого доступу і від використання для реалізації злочинних намірів у менш розвинених державах, у т.ч. державах «третього світу», створювати у даних державах сприятливі умови для їх входження до світової мережі, але вирішувати ці питання необхідно комплексно, зменшуючи не лише цифровий розрив, а й розрив у рівні культурного, економічного та політичного розвитку.

Вирішенням проблем захисту об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті повинне стати, по-перше, спеціалізоване законодавче регулювання у державі. Тоді б автори не боялись таких негативних явищ, як плагіат, піратство, а електронні бібліотеки могли б повноправно працювати належним чином, не ставлячи під загрозу чийсь права. В такому випадку користувачі зможуть знаходити необхідну їм інформацію в зручний для них спосіб і не порушуючи закон, а автори будуть у спокої за свої авторські права. Порушення прав автора можуть бути пов'язані з порушенням його особистих немайнових або майнових авторських прав.

Проблема захисту авторського та суміжних прав в Інтернеті у наш час викликає все гостріший інтерес, оскільки досі не вироблено однозначної і єдиної

для всіх держав позиції. І це не дивно, Інтернет як глобальна комп'ютерна мережа складається з менших комп'ютерних мереж, пов'язаних між собою і є відносно новим засобом комунікації, який переживає етап бурхливого розвитку. Цілком очевидно, що законодавство не завжди і не скрізь встигає за стрімким рухом нових технологій, а внаслідок цього виникає безліч задач, які ще очікують свого вирішення.

Виходячи з глобального характеру мережі, переслідуючи мету захисту прав і свобод людини та подальшого розвитку світового інформаційного простору, цікавими, на нашу думку, є запропоновані О.М. Пастуховим наступні способи вирішення існуючих проблем у сфері захисту авторських прав в мережі Інтернет [7, с. 147]:

1. Використання цифрового підпису. Суть цифрового підпису полягає в тому, що він дозволяє ідентифікувати справжнього автора того чи іншого твору, тим самим знімаючи в контрагента будь-які сумніви про те, з ким він має справу.

2. Використання цифрових марок. Найпоширенішою є система так званих «цифрових водяних знаків», впроваджуваних у твори (тексти, графічні зображення і т.п.) у мережі. Їх перевага полягає в тому, що при звичайному візуальному розгляді зображення користувач не бачить яких-небудь закодованих позначень – значка копірайта (©), імені автора, року видання. Але потім при застосуванні певного програмного засобу можна довести, що файли містять додаткову інформацію, що вказує на особу, яка її записала.

3. Обмеження доступу до матеріалів, що розміщені в мережі Інтернет. Наприклад, бази даних комерційних сайтів і деяких електронних бібліотек та архівів доступні тільки за попередню плату.

4. Методи криптографічного перетворення матеріалів, такі як шифрування, використання якого дозволяє обмежити або повністю виключити можливість копіювання творів (наприклад, система – SCMS, що дозволяє виготовити одну копію документа й унеможливує подальше копіювання цього примірника).

5. Створення веб-депозитаріїв, що дозволяють фіксувати об'єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет і закріплювати їх правовий статус.

6. Обмежена функціональність. За такого підходу, власник авторського права надає користувачеві примірник твору, який має функціональні обмеження. Такий підхід є одним із шляхів впровадження в життя таких бізнес-моделей як «спробуй перед тим, як купити» та «продавай поліпшені версії».

7. «Годинникова бомба». Аналогічно до прийому з функціональними обмеженнями, за цього підходу власник авторських прав розповсюджує функціонально повноцінний об'єкт інтелектуальної власності, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим. Один з варіантів такого підходу передбачає закриття продавцем доступу до твору після певної кількості користувань (наприклад, після перегляду комп'ютерного файлу 10 разів його буде неможливо більше подивитися).

8. Контракти. Одним із найефективніших та, на жаль, недооцінених правовласниками засобів запобігання порушенню їхніх прав є контракти. За правильного оформлення контракти можуть надати власникам авторського права ширші повноваження щодо контролю за використанням їхніх творів, ніж ті, що надаються їм відповідно до законодавства.

9. Клірингові центри. За такого підходу власники авторського права і суміжних прав на розміщені в Інтернеті твори надають кліринговим центрам повноваження з ліцензування своїх прав на твори. Користувач сплачує збір за видачу ліцензії такому кліринговому центру, а той в свою чергу розподіляє отримані кошти серед власників авторських прав.

Наведені вище способи запобігання порушенням у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті є перспективними, а деякі вже довели свою ефективність. Але вони не можуть бути повністю застосовані до усіх об'єктів інтелектуальної власності, а тому необхідно докласти максимум зусиль для ліквідації прогалин у законодавстві задля поліпшення регулювання сфери охорони й захисту інтелектуальної власності.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Зважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій за останні десятиріччя, зрозумілим є той факт, що цей розвиток супроводжується певними проблемами у правовому регулюванні використання цих інформаційних технологій. Неправомірне використання мережі Інтернет може завдати як відносно незначних збитків (наприклад, у разі порушення авторського та суміжних прав шляхом незаконного розповсюдження аудіо- чи відеоматеріалів), так і більш серйозних (кібератаки на захищені сервери з метою вилучення конфіденційної інформації, що може призвести до загрози національній безпеці держав тощо). У перспективі вони можуть стати загрозою для усього людства, вже зараз активно використовуються такі терміни, як «кібератака», «кібервійна», «інформаційна війна», що тільки підкреслює гостроту проблеми.

Аналізуючи актуальні проблеми у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності, приходимо до висновку щодо необхідності, передусім, вдосконалення як внутрішньодержавного законодавства, так і міжнародного права у даній сфері. Перш за все потребують оновлення договори ВОІВ, що може бути реалізоване шляхом перегляду існуючих договорів, а також прийняття нових положень, які мають закрити існуючі на сьогодні прогалини. По-друге, потрібно провести належну імплементацію таких договорів усіма без винятку державами, що полегшить міжнародно-правове регулювання сфери охорони авторських і суміжних прав та сприятиме більш швидкому вирішенню існуючих в проблем даної сфери.

Використані джерела:

1. Галінська С. Існування електронних бібліотек в Україні: сучасність та перспективи // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 11. – С. 17-22.
2. Гуменюк О., Арданов О. Плагіат та інші актуальні проблеми реалізації авторського права у діяльності засобів масової інформації // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 5. – С. 13-21.
3. Денисюк М. Інтелектуальна власність та Інтернет: нові можливості чи нові проблеми? // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 6. – С. 9-12.
4. Мельников М. Піратство як злочин у галузі авторського права і суміжних прав: погляд на проблему / М. Мельников // Право України. – 2003. – № 4. – С.72-75.
5. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму / В. Ф. Антипенко . – Одеса : Фенікс, 2011 . – 317 с.
6. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Підручник // За заг. ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – С. 236.
7. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті / О. М. Пастухов. – К.: Школа, 2004. – С. 144-159.